MUHIM AXBOROT INFRATUZILMASINI TASNIFLASHDA KO'P MEZONLI BAHOLASH YONDASHUVINING AFZALLIKLARI

Mahmudov Mirshod Bahodir o'g'li
Angren universiteti, yetakchi mutaxassis; tayanch doktoranturaga nomzod
E-mail: mirshodmakhmudov0515@gmail.com

Davlat axborot tizimlarini himoyalash borasidagi cheklangan resurslarni oqilona taqsimlash uchun muhim axborot infratuzilmasi (MAI) obyektlarini ahamiyat darajasiga ko'ra toifalarga ajratish zarur. Ushbu maqsadda bitta yoki ikkita mezonga (masalan, faqat foydalanuvchilar soniga) tayanish yetarli emas, chunki obyektning haqiqiy muhimligi bir nechta o'zaro bog'liq omillar — ijtimoiy-iqtisodiy ta'sir, milliy xavfsizlikka ta'sir, boshqa tizimlarga bog'liqlik, zaxiralash imkoniyati, tahdid darajasi va tiklanish vaqti — bilan belgilanadi. Shu sababli ko'p mezonli baholash (multi-criteria decision analysis) yondashuvi maqsadga muvofiqdir.

Ko'p mezonli modelda har bir MAI obyekti belgilangan olti mezon bo'yicha 1 dan 5 gacha baholanadi, so'ngra har bir baho tegishli og'irlik koeffitsiyentiga (wi) ko'paytiriladi va umumlashtirilgan ball hisoblanadi: $S = \Sigma(wi \times xi)$. Og'irlik koeffitsiyentlarini ekspert baholash usuli (masalan, Delfi metodi) asosida davlat xavfsizligi va raqamli texnologiyalar sohasi vakillaridan tashkil topgan ekspert guruhi belgilaydi. Hisoblangan umumiy ball asosida obyekt uchta toifadan biriga — I toifa (yuqori muhim), II toifa (o'rta muhim) yoki III toifa (past muhim) — kiritiladi.

Ushbu yondashuvning bir qator afzalliklari mavjud. Birinchidan, u sub'ektiv baholashdan shaffof va takrorlanuvchi jarayonga o'tishni ta'minlaydi — bir xil mezonlar barcha obyektlarga bir xilda qo'llaniladi. Ikkinchidan, u tizimlararo bog'liqlikni alohida mezon sifatida hisobga oladi, bu esa "zanjirli" uzilishlar (bir tizimdagi nosozlik boshqa tizimlarga ta'sir qilishi) xavfini oldindan aniqlash imkonini beradi. Uchinchidan, model natijalari asosida shakllantirilgan I toifadagi obyektlar ro'yxati davlat organlariga kuchaytirilgan nazorat choralarini (majburiy penetratsion testlar, doimiy monitoring, zaxira infratuzilma talabi) aynan eng muhim tizimlarga yo'naltirish imkonini beradi, bu esa cheklangan mutaxassis va moliyaviy resurslar sharoitida yuqori amaliy samara beradi.

Xulosa sifatida ta'kidlash joizki, ko'p mezonli baholash yondashuvini davlat axborot tizimlarini tasniflash amaliyotiga joriy etish O'zbekistonda muhim axborot infratuzilmasini himoyalash tizimini xalqaro standartlar (ISO/IEC 27001, NIST SP 800-53) darajasiga yaqinlashtirishga, shuningdek 2026–2030-yillarga mo'ljallangan Kiberxavfsizlik strategiyasida belgilangan vazifalarning amalga oshirilishiga ko'maklashadi.

Adabiyotlar:

1. NIST Special Publication 800-53, Revision 5. Security and Privacy Controls for Information Systems and Organizations. — Gaithersburg: National Institute of Standards and Technology, 2020.
2. European Programme for Critical Infrastructure Protection (EPCIP). — European Commission, Directorate-General for Migration and Home Affairs.
3. Tahirov B.N. Axborot xavfsizligi asoslari: o'quv qo'llanma. — Buxoro: Fan va ta'lim, 2022. — 156 b.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.